

נושא העבודה

הצלת נפש

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה

בחרתי לחקור את הנושא הצלת נפש כיוון שהוא נושא מאוד חשוב בחיינו. חייו של האדם הם ערך עליון ויש לשמור עליהם מכל משמר. על אחת כמה וכמה שאדם עושה זאת למען אדם אחר. ולכן חשוב לי ללמוד ולהבין מהן המקורות עליהן תוקנו וחוקקו חוקים בנושא- הצלת נפש.

יחד עם זאת, אני מרגישה חיבור לנושא זה כיוון שמבחינתי זה יותר מחוק או תקנה
וכל אדם צריך להכיר בו מתוקף מוסרי בכדי לקיים עולם טוב יותר, בו בני האדם
ערבים זה לזה.

"וכל המקיים נפש אחת, מעלים עליו כאילו קיים עולם מלא"

תוכן עניינים

4.....	מבוא
5-11.....	המשפט העברי
5-6.....	הצלת נפש במשפט העברי
7-8.....	מצוות "לא תעמוד על דם רעך"
9-11.....	פסק דין

12-16.....המשפט הישראלי

12.....שתי גישות משפטיות

13-14.....חוק "לא תעמוד על דם רעך"

15-16.....פסק דין

17-19.....השוואה

20.....סיכום

21.....ביבליוגרפיה

מבוא

"הצלת נפש" הוא נושא חינוכי ומוסרי, האם הוא גם חובה משפטית? ומה מקומה של

הצלת נפש במקרא?

על מה מבוססות תקנות אלו אשר קובעות שאכן קיימת חובה להציל נפש של אדם
הנמצא במצוקה ובאילו השלכות יישא האדם אם בחר שלא להציל נפש של אדם
הנמצא במצוקה?

על שאלות אלו ונוספות אסקור ואשיב בעבודתי תוך ניסיון להבין כיצד תקנות וחוקים
שחוקקו כיום מושפעות מהמקרא בנושא הצלת נפש.

בנוסף, אחפש, אחקור ואפיק מידע רב בעזרת מאמרים, ספרים, פסקי דין וחוקים על
נושא הצלת נפש בפן העברי ובפן הישראלי ואשווה ביניהם.

הצלת נפש במשפט העברי

במשפט העברי מעונגת החובה להציל נפשות במצוות- עשה ובאיסור לאו:

"גופא, מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או היה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו? ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מניין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה ואבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל"¹

מכאן הסיק הרמב"ם שחייב הרופא לרפאות הוא מן התורה-

"וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב): 'והשבותו לו' לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו" (פירוש המשנה נדרים ד, ד) "ומותר לו לרפאותו בידו, שזו מצווה היא" (רמב"ם הלכות נדרים פרק ו, הל"ח).

הרמב"ן מציין מקור נוסף לחובת הריפוי: "ואהבת לרעך כמוך"² ופסק הרמב"ן:

"דמכה אדם לרפואה - פטור ומצווה שאהבת לרעך כמוך"³

הוקדשה סוגיה מיוחדת לחובה להתערב כאשר הסיכון בא מצד גורם אנושי: "רודף", לפיה נקרא כל היכול והמסוגל לכך - להציל את הנרדף. דין רודף מחייב את המזדמן להתערב והוא כולל היתר, הן לנרדף והן למזדמן, לעשות כל הדרוש להצלתו של הנרדף, לרבות פגיעה ברודף. במקרה זה העדיפה התורה את חיי הנרדף על פני חיי הרודף.⁴

---

¹ דברים כ"ב
² ויקרא י"ט י"ח
³ תורת האדם מ"ג
⁴ משנה סנהדרין ו, ז

**חובת הצלת נפשות בהלכה אינה חובה מוסרית בלבד, מדובר במצווה קבועה
כחובה משפטית.**

מצוות "לא תעמוד על דם רעך"

הצעת חוק זה מקורה בצו התורה הקובע הלכה מוסרית גדולה "לא תעמוד על דם רעך אני ה'".

ובגמרא במסכת סנהדרין פורשה הלכה זו בצורה מוחשית:

"מנין לרואה את חברו טובע בנהר או חיה גוררתו, או ליסטים באים עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר: "לא תעמוד על דם רעך".

יתרה זאת, בתלמוד שם למדים מפסוק זה שהאדם חייב להציל את חברו גם אם הדבר כרוך בטרחה רבה ובהוצאות כספיות מצידו וכך נפסק להלכה ברמב"ם "ביד חזקה" בהלכות רוצח ושמירת נפש (פרק א' הלכה י"ד).

ובטור חושן משפט (סימן תכ"ו סעיף א') הוסיף כי במקרה שיש לניצול ממון הוא חייב לשלם למציל (הלכות אלה פורטו בדרך שיטתית בספרו של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה פרופ' נחום רקובר, "עושר ולא במשפט", עמ' 175-194).

חוק "לא תעמוד על דם רעך" באה לעגן הלכה יהודית זו בחוק המדינה ובנוסף לשתף את המדינה באחריות של האדם ויישום של עקרונות מוסריים אלה, גם בתחום הממוני - בקביעה כי אם אין לניצול אפשרות לשלם למציל תשא המדינה בהוצאות ההצלה, וגם בתחום הענישה - בקביעה כי מי שיימנע בידועין מלהגיש עזרה לנפגע הנמצא בסמוך לו צפוי לעונש של עד שנת מאסר.

למרות שלא מקובל להעניש בדרך כלל על עבירה המתבצעת באופן פסיבי ב"שב ואל תעשה". אך דומה כי "עמידה על דם" באפס מעשה אינה רק עמידה פסיבית אלא יש בה ביטוי בוטה וחמור להתנכרות וזלזול בחיי האדם ופגיעה בערך העליון של האדם שהוא ערך החיים, ולכן עמידה זו ראויה לענישה הולמת במידת הצורך.

חוק "לא תעמוד על דם רעך" מקיים את ההלכה של הרמב"ם:

"אע"פ שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין מעשה בהן - חמורים הם. שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד כל העולם כולו וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו".

כלומר, ברגע שהאדם יציל אדם אחר שנשקפת לו סכנה, הוא כאילו הציל עולם ומלואו ולעומת זאת אם יבחר שלא לעזור לאדם הנמצא בסכנה וכביכול לא יציל אותו, הוא כאילו איבד את כל העולם. בדומה לחוק "לא תעמוד על דם רעך" ששם יש לאדם את האפשרות להציל אדם אחר ומנגד, להמשיך הלאה ולא לעזור לאדם הנמצא בצרה.

פסק דין – תרומת איברים

בית המשפט המחוזי אישר את הסכמת האב שניתנה בשם בנו המפגר, לכריתת כליה מגופו של הבן לשם השתלתה בגופו של האב. בערעור זה החליט בית המשפט לבטל את החלטת בית המשפט המחוזי ובין נימוקיו הסתמך על המשפט העברי. פסק הדין ניתן בי"ח בתמוז תשמ"ח (3.7.88).

השופט מנחם אלון:

12. בטרם עיון זה, מן הראוי לעמוד, ולו בקצרה, על עמדת המשפט העברי בנושא סוגיתנו, כפי שכך מצויים אנו מכוחו של חוק יסודות המשפט, תש"ם-1980.

12. כלל גדול בעולמה של הלכה, כי "כל היכול להציל ולא הציל - עובר על 'לא תעמוד על דם רעך'" (ויקרא, יט, טז; ראה סנהדרין עג, א; רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק א, יד-טז; טור ושו"ע חושן משפט, סימן תכו). וכבר העיד עלינו הרמב"ם שלא זו של לא תעמוד על דם רעך -

"מן הלאוים החמורים הם, שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו" (רמב"ם, שם) (על חובת הצלת חיי אדם במשפט העברי - מענין לענין ובאותו ענין - ראה עוד דברי השופט בייסקי בע"פ 527/85, קורטאם נ. מדינת ישראל, פד"י מ' (3), עמ' 673, בעמ' 697-696).

כאשר אין סכנה למציל עצמו, בודאי שחובת ההצלה המוטלת עליו עליונה ומוחלטת היא. אך השאלה הקשה היא עד היכן חייב, ואולי אפשר לנסח גם - עד היכן מותר לו לאדם לסכן את חייו הוא כדי להציל את חיי חברו? שאלה זו הטרידה לא מעט את חכמי ההלכה, ולדעת כמה פוסקים צריך אדם אפילו להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית (בית יוסף על הטור, שם), אך רבים אחרים נחלקו על כך (סמ"ע על שו"ע, שם, סעיף קטן ב). ויפה סיכם הלכה זו אחד מחשובי האחרונים:

"הכל לפי הענין, ויש לשקול הענין בפלס ולא לשמור על עצמו יותר מדאי... וכל המקיים נפש מישראל כאילו קיים עולם מלא" (ערוך השלחן, חו"מ, סימן תכ"ו, סעיף ד; וראה מקורות רבים באשר לחילוקי דעות אלה, אצל הרב עובדיה יוסף, תשובה בהיתר השתלת כליה, "דיני ישראל", חלק ז, תשל"ו, עמוד כה-מג; הנ"ל, בדין תרומת כליה, הלכה ורפואה, כרך ג, עמ' סא-סג; הנ"ל, יחווה דעת, חלק ג, סימן פד).

הוצאת איבר מגופו של אדם כדי להציל את חברו נקשרה בדיוניהם של חכמי ההלכה בשאלה האמורה בדבר הסכנה שעלולה להיות בכך לתורם. אך בעיה זו נדונה אף מעבר לכך: האם בכלל יש מקום לחייב אדם - אף כדי להציל חברו - לתרום אחד מאיבריו? מאלפת היא תשובתו של הרדב"ז, הוא רבי דוד אבן זמרה, רבה של מצרים וארץ ישראל במאה השש עשרה ומגדולי המשיבים בעולמה של הלכה, על שאלה שעלתה על רקע המציאות הטראגית-הרואית של הגולה ויחסי השלטון הזר למיעוט היהודי שבתוכו. וזוהי השאלה (שו"ת הרדב"ז, חלק שלישי, סימן אלף נב):

"שאלת ממני, אודיעך דעתי על מה שראית כתוב, אם אמר השלטון לישראל: הנח לי לקצץ (=ממך) אבר אחד שאינך מת ממנו, או אמית ישראל חבירך?"

כיצד חייב יהודי זה להתיחס, על פי ההלכה, להצעה דרקונית זו? בהמשך שאלתו מוסיף השואל, כי יש אומרים שהיהודי חייב להרשות קיצוץ האבר, כיון שאין בכך סכנת מות, כדי להציל את חברו היהודי ממות, כדין פיקוח נפש הדוחה כל מצוה שבתורה.

ואם יש ספק סכנת נפשות - הרי זה חסיד שוטה, דספיקא דידיה עדיף מוודאי דחבריה" (=שהספק שלו עדיף מהוודאי של חברו; על העקרון של דרכיה דרכי נועם בקביעת שורת הדין בעולמה של הלכה, ראה עוד מנחם אלון, המשפט העברי,

מהדורה שלישית, תשמ"ח עמ' 323 ואילך; הנ"ל, מפתח השאלות והתשובות של חכמי ספרד וצפון אפריקה, מפתח המקורות, כרך ראשון (תשמ"א), מבוא, עמ' כה). הוצאת איבר מן האדם כדי להציל את חברו, גם אם אין בה סכנה לתורם, אין מקום לחייב את האדם לנהוג כך, כי זה נוגד את העקרון הגדול שדרכי התורה דרכי נועם, "וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא"; מכוחם של אלה אין להעלות על הדעת לחייב אדם לתת איבר מגופו כדי להציל את חברו. אבל יש בהתנהגות זו משום מדת חסידות, שמן הראוי שאדם ינהג כך, כמתנדב ולפנים משורת ההלכה (וראה עוד שו"ת הרדב"ז, חלק ה', ללשונות הרמב"ם סימן ריח (אלף תקפב), ועל יישובן של שתי תשובות אלה.

לכאורה, ניתן להסיק מעמדתו זו של המשפט העברי שאין להתיר הוצאת כליה מפסול דין לצורך ריפוי של אדם אחר, גם כאשר יש בכך משום טובה גופנית או נפשית של פסול הדין, שהרי ניתוח זה שנעשה בגופו של פסול הדין - ומכל שכן הוצאת הכליה - אינה לצורך ריפוי של הקטין, ולא זו בלבד אלא יש בה אף משום חשש סיכון מסויים לבריאותו של הקטין שיכול וייגרם על ידי ניתוחו והישארותו בעל כליה אחת בלבד. ואמנם כך היא דעתם של מקצת חכמי הלכה בימינו, שאין להתיר תרומת כליה מילד בן אחד עשר למען אחיו בן השנים עשרה, גם אם ההורים הביעו הסכמתם לכך. "כאשר הוא קטן אין בהסכמתו כלום, וההורים אינם בעלים על בנם, ואף לא אפוטרופסים עליו, ואין בהסכמתם כלום.

שתי גישות משפטיות

מצד אחד, ניצבת הגישה האנגלו-אמריקאית אשר שוללת הטלת חובת הצלת-נפשות חיובית. בקרב משפטנים באסכולה זו רווחת גישה עקרונית, לפיה יש להימנע, מלחייב

אדם לפעול באופן חיובי, ובפרט בתחום הצלת הנפשות. הדברים אמורים בעיקר ביחס לקטגוריית המקרים בהם נועד צו-העשה להביא להתערבות של מזדמן (במהלך המאורעות על מנת למנוע תוצאת אסון הממששת ובאה).

את רעיון "אי-ההתערבות" נימק המשפטן Hall במילים הבאות:

"איננו מאמינים עדיין בכנות, כי כל אחד מאתנו מחויב מבחינה מוסרית להיות שומר אחיו".

מצד שני, בניגוד לתפיסה האנגלו-אמריקאית, קובע סעיף 127 בחוק הפלילי הרוסי משנת 1960 כעבירה, את ההימנעות מלהגיש עזרה לאדם בסכנת מוות, כאשר עזרה זו הייתה נחוצה מיידית, וכאשר הייתה יכולה להינתן ללא סיכון רציני למסייע או לזולתו.

בחוק הפלילי הצרפתי הוקדש סעיף מיוחד להימנעות מהצלת הנתון בסכנה, (ס' 62 בחוק משנת 1945). החוק מתייחס לשלשה מצבים שונים:

1. מי שיכול למנוע בפעולה מיידית, וללא סכנה לו ו/או לצד שלישי, פשע או עבירה נגד גוף האדם, ונמנע בכוונה מלהצילו.
2. הנמנע מרצונו מלהציל אדם הנתון בסכנה, כאשר יכול להצילו ללא סיכון למציל, ו/או לצד שלישי, בפעולה עצמית או באמצעות הזעקת עזרה.
3. מי שיודע הוכחה לחפותו מפשע של נאשם העומד לדין ונמנע בכוונה מלמסור עדות בבית המשפט או במשטרה.

חוק "לא תעמוד על דם רעך", התשנ"ח-1998

עד לחקיקת החוק "לא תעמוד על דם רעך" לא הייתה במדינת ישראל חובה כללית להצלת נפשות. למעשה היו קיימות אז רק שלוש קבוצות מוגדרות באוכלוסייה אשר חוייבו בחקיקה ראשית או משנית להגיש עזרה ולהציל מסכנה:

1. הורים ביחס לילדיהם⁵.

2. כבאים באירוע של נזק לגוף ולרכוש⁶.

3. נוהג ברכב ביחס לנפגע תאונת דרכים⁷.

בשנת 1998 נחקק החוק "לא תעמוד על דם רעך":

חובת הצלה והושטת עזרה-

(א) חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר לאל-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.

(ב) המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה לעיין חוק זה: בסעיף זה, "רשויות" - משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות.

החזר הוצאות ותשלומי נזק

2. (א) הוראות סעיף 5 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט - 1979, יחולו גם כאשר המזכה פעל מכוח חובתו על פי הוראות סעיף 1.

⁵ חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות התשכ"ב-1962, ס"ח 120.

⁶ חוק שירותי כבאות התשי"ט-1959.

⁷ תקנות התעבורה התשכ"א - 1961, ת' 441(א), 2 (א-ב) ת' 146 (א).

(ב) בית המשפט רשאי לחייב את מי שגרם לסכנה שהניצול נקלע אליה, לרבות את הניצול עצמו אם גרם לסכנה זו, לשפות את מי שהושיט עזרה בהתאם לחובתו לפי הוראות סעיף 1 על ההוצאות והתשלומים הסבירים שהוציא.

שמירת דינים

3. בכפוף להוראות סעיף 2(א), אין בהוראות חוק זה כדי לגרוע מהוראות כל דין.

עונשין

4. העובר על הוראות סעיף 1 לחוק זה, דינו - קנס.

ביצוע

5. שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה.

תחילה

6. תחילתו של חוק זה בתום 90 ימים מפרסומו.

פסק דין יעל שפר וכבוד האדם וחירותו

הניגוד בין העמדה האמריקאית המצדדת בזכות האוטונומיה של האדם על גופו לבין עמדת ההלכה המחייבת הצלת חיי אדם, התחדד לאחר שהתקבל 'חוק יסוד כבוד האדם וחירותו' הקובע בסעיף 4:

"כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו".

מאיך נאמר בסעיף 7:

א. כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו.

ב. אין נכנסים לרשות היחיד של אדם שלא בהסכמתו.

בעיה מרכזית העולה בפנינו היא, לכאורה, שההגנה על חיי האדם אינה עולה תמיד בקנה אחד עם ההגנה על כבוד האדם, חירותו האישית (האוטונומיה להחליט על גורל חייו), פרטיותו וצנעתו. במקרה בו נוצרת סתירה בין שני הערכים:

איזו מבין זכויות היסוד עדיפה על פי השקפתו של המחוקק בישראל?

על איזו מהן יגן בית המשפט?!

כב' המשנה לנשיא ביהמ"ש העליון מנחם אלון, בעניין יעל שפר (ע"א 506/88) ניסה למצוא את

"הסינתזה בין המטרה הדו-ערכית של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, והיא: עיגון

בחוקיה של מדינת ישראל את ערכיה כמדינה יהודית דמוקרטית".

קובע כבוד השופט אלון:

"לעניין האפשרות של החשת מוות אקטיביסטית, ברור ואין צורך לומר שבשאלה זו

הסינתזה בין מערכת המשפט העברית ומערכת של מדינה דמוקרטית, פירושה קבלת

המשותף למערכת המשפט העברי והאמריקאי בדבר איסור החשת מות אקטיבית"
(פיסקה 57).

מוסיף כבוד השופט אלון שם:

"גם אילו לא נמצאת הייתה בפועל אף מערכת משפטית דמוקרטית האוסרת אותנזיה אקטיבית... הרי מאחר שהאותנזיה האקטיבית נוגדת היא את מהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, כפי שעמדנו על כך לעיל, מחייבת הסינתזה שבין שני המושגים "ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית" - להעדיף את המסקנה המתבקשת מערכיה של מדינה יהודית ולפרש על פיהם את המושג ערכיה של מדינה דמוקרטית".

לעומת דברי השופט אלון, נאמר ע"י כבוד השופט א' ברק בבג"צ 5688/92

(ויכסלבאום נגד שר הביטחון, פסקה 11) כי

"תכנון של כבוד האדם' ייקבע על-ידי ההשקפות של הציבור הנאור בישראל, על רקע תכליתו של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו".

אם כי כב' השופט ברק לא דן באופן ישיר בהצלת חיים, הרי על פי העקרונות שהוא קבע נראה שהוא קרוב יותר לדעתו של השופט ברק מאשר לדעתו של השופט בייסקי.

השוואה- אכיפת החוק

בין המשפט העברי למשפט הישראלי קיים דימיון בנושא הצלת נפשות. למעשה אכיפת החוק נעשה תוך התבססות מהמקרא. מה שמשלב את שני סוגי המשפט יחד.

כאמור, מחייבת ההלכה להציל נפשות ולהגיש עזרה רפואית. נשאר לברר מה היא הסנקציה הקיימת למפר את החובה- אם סנקציה פלילית ואם סנקציה אזרחית שמשמעה לפצות את הנפגע.

1. הסנקציה הפלילית-עונשית :

אמנם בהלכה וכן בחברה היהודית האמונה על ההלכה לא מהווה העונש שבידי אדם וחומרתו קנה מידה יחיד לתוקפו של חוק ולאכיפתו. יותר מזה, יש פעמים, עקב חומרתו של המעשה, שלא מספיק העונש בידי האדם ולכן הוא נשאר בידי שמים. כן מצינו במעביר כל בניו למולך, בהורג בשוגג קרוב למזיד, או באיסור "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני".

קיים קושי בהלכה על מי שהיה ביכולתו להציל אדם אך לא עשה זאת שהרי על – "לא תעמוד על דם רעך" עוברים לא במעשה אלא במחדל ו"כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו"⁸.

יש להניח שאין מקום לקבוע עונש של קבע בסמכות גבוהה בידי בית דין להעניש לפי צורך השעה- א"ר אליעזר בן יעקב שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה"⁹.

⁸ בבלי כתובות פו, ע"א: "כגון שאומרים לי עשה סוכה - ואינו עושה, לולב - ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו". וברש"י שם ע"ב ד"ה מכין אותו: "קודם שעובר על העשה יש בידו לקיים".
⁹ בבלי יבמות צ, ע"ב.

הרמב"ם סיכם דוגמאות שונות וביניהן:

"להפקיר ממון שיש לו בעלים כפי מה שיראה לגדור פרצות הדת ולחזק הבדק, או לקנוס אלם זה... לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו... ולאסור בבית האסורים"¹⁰.

מצות העשה של "והשבותו לו" שבמצוות הצלת נפשות מקנה לבית-דין מעצם מהותה סמכות לכפות על האדם להציל, כל עוד הדבר אקטואלי, ככל מצות עשה. יש להניח כי ההלכה השאירה את שימוש סמכות הענישה לבית הדין לפי צורך השעה והמקום, ללא קביעה של עונשים מסוימים. הפעלת הסמכות תיעשה בזהירות ובאחריות רבה, כפי דברי הרמב"ם:

"ובכל יהיה מעשיו לשם שמים ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו... ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקיה ומשפטיה".

2. חובת פיצוי הנפגע-

קשה להצביע על מקור לחיובו של הנמנע מלהציל נפשות לפצות את הנפגע. הרמב"ן בתחילת חיבורו "דינא דגרמי" מוכיח כי מי שנמנע מלהשיב אבידה, פטור מלשלם את נזקיו של בעל האבידה. משום שהמקור לחובת הצלת נפשות הוא בפרשת השבת אבידה, "והשבותו לו" ניתן להסיק בדרך של דימיון (אנלוגיה) כי גם הנמנע מלהציל פטור מלפצות את הנפגע. ברם מעמדת התוספות (בבא מציעא ל, ב) ניתן להסיק חובה אפשרית של פיצוי.

---

¹⁰ מבירורם של הדברים עולה כי טעה אורי ידין במאמרו: "דיני פיקוח נפש - חיוב מוסרי בלבד?" בסברו כי הצלת נפש בהלכה היא חובה מוסרית בלבד אך אין עליו לתת את הדין בפני ערכאת אנוש השופטת עבריינים ומזיקים.

למרות שנושא הסנקציה לנמנע להציל אינה ברורה, לקביעת ההלכה עצמה יש ערך
הצהרתי וערך חינוכי. לעובדה שמדובר בחובה משפטית ולא רק חובה מוסרית, ישנן
מספר השלכות מעשיות וביניהן:

א. ניתן על פי ההלכה לכפות טיפול רפואי במקרים מתאימים.

ב. תינתן הגנה למציל שנכשל, בעיקר ביחס למזדמן שאינו פרופסיונלי.

סיכום

בעבודה יצאתי עם תובנות רבות, לגבי החברה בה אני חיה והמדינה שלי, כמה טוב לראות שקיים חוק במדינה אשר מביא את בני האדם לעזור אחד לשני ולהציל חיי אדם הנמצאים במצוקה. דבר זה מביא את בני האדם לפעול מתוך ערבות הדדית ומוסרית ולא דווקא מתוקף חוק כיוון שרואים בהצלת נפש ערך עליון בעל חשיבות רבה כפי שכתוב במקרא. דבר זה יכול להוביל אותנו, בני האדם לחיות בעולם טוב יותר.

בעבודה התייחסתי לחוק ולמצווה "לא תעמוד על דם רעך" בנוסף השוואתי בין המשפט העברי למשפט הישראלי ע"י דימיון באכיפת החוק.

אני שמחה שיצא לי לחקור, להרחיב את אופקיי ולהתעניין בנושא זה ואני חושבת שהוא תרם לי רבות, הן לידע הכללי, הן כאזרחית במדינה והן כבן אדם.

ביבליוגרפיה

חקיקה

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו - 1992

חוק "לא תעמוד על דם רעך" - 1998

פסיקה

בג"צ

בר"ע 698/86 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני ואח'

ע"א 88 / 506 יעל שפר נגד מדינת ישראל .

מאמרים

בן שלמה א', 'החובה להציל נפשות', דעת(תשנ"ד)

הלפרין מ', 'לא תעמוד על דם רעך-הדין והחוק', דעת(תשנ"ט)

משפט עברי

ספרות הפסיקה

רמב"ם, היד החזקה